

הרצל

חוברת למדריך

הרצל

חוברת למדריך

מרכז הרצל - ההסתדרות הציונית העולמית

תוכן עניינים

4	מי אתה הרצל?
8	משפחת הרצל
10	כתביו של הרצל
14	הקונגרס הציוני הראשון
16	הביקור בארץ ישראל
18	קונגרס אוגנדה
21	קבורתו של הרצל
23	מרכז הרצל כאן בשבילכם!

בנימין זאב הרצל יושב ליד שולחנו, שעליו כתב את הספר "אלטנוילנד".
השולחן וכל חדר העבודה המקורי של הרצל מוצגים במוזאון הרצל,
הר הרצל, ירושלים.

עם הבאת ארונו של הרצל לקבורת קבע בירושלים בשנת 1949 קיבל ההר הלאומי את שמו - הר הרצל. בשנת 1960 נפתח לראשונה מוזאון הרצל, שבו הוצג חדר העבודה המקורי של הרצל. בשנת 2005 חודש המוזאון. באמצעות מיצג אורקולי מרהיב נחשף הקהל הרחב למסעו הציוני המרתק של מנהיגה הראשון של התנועה הציונית. לצד המוזאון הוקם מרכז חינוכי ומרכז כנסים המקיים פעילויות רבות ומגוונות אודות מורשתו של הרצל, ציונות, מנהיגות וסוגיות מהותיות בחברה הישראלית ובעם היהודי.

מי אתה הרצל?

בנימין זאב תיאודור הרצל, נולד ב-2 במאי 1860, י' באייר התר"ך, בבודפשט שבהונגריה להוריו ז'אנט ויעקב. הוא גדל בבית אמיד, קיבל חינוך יהודי וחונך ברוח תנועת ההשכלה, שאפיינה את יהודי מרכז אירופה באותה תקופה. לאחר מותה הפתאומי של אחותו הבכורה פאולינה ב-1878, עבר הרצל עם הוריו לווינה שבאוסטריה והחל ללמוד באוניברסיטת וינה, שם סיים בשנת 1884 עם תואר ד"ר למשפטים. הוא עסק במשך תקופה קצרה במקצוע זה בזלצבורג ובווינה, אך לאחר שנה, הוא החליט להתמסר לאהבתו הגדולה - הכתיבה.

בשנת 1891 התמנה הרצל לכתב בפרזיז של העיתון הווינאי החשוב "נוֹיֶה פֶּרְיֶיה פֶּרְסֶה" (בגרמנית: 'עיתונות חופשית חדשה'). במהלך עבודתו שם, למד הרצל את נבכי הפוליטיקה ונחשף לאווירה האנטישמית ההולכת ומתגברת בצרפת; יותר ויותר העיקה עליו השאלה היהודית והוא חיפש דרכים שונות להתמודד עמה.

כמחזאי ואיש תיאטרון כתב הרצל את המחזה "הגטו החדש" - העוסק במצבם העגום של היהודים החיים באירופה על אף מתן זכויות אזרחיות שוות ליהודים - האמנציפציה. המחזה מציג את "הגטו הפנימי" שנמצא בליבות היהודים והוא שמונע מהם להשתלב בחברה, ולא חומות הגטו הפיזי. הרצל היה בטוח שדרך המחזה יצליח להעלות למודעות הציבורית את המלכוד בו חיים היהודים. המחזה לא זכה להצלחה ולא גרם לשינוי תודעתי, אך מזוהה כיום כנקודת מפנה בהשקפתו ובפעילותו של הרצל.

בשנת 1894, בעת שהותו בפרזיז מתקופת תפקידו כעיתונאי, נכח הרצל במשפטו הפומבי של אלפרד דרייפוס, קצין יהודי בצבא הצרפתי, שהואשם בבגידה על לא עוול בכפו. לאחר הרשעת דרייפוס צפה הרצל בטקס ההשפלה הפומבי שנערך לדרייפוס והזדעזע מההמון הפריסאי שקרא "מוות ליהודים!". אווירה אנטישמית זו, הוליכה את הרצל לאפיקי מחשבה חדשים ולתחושה שעליו לקום ולעשות מעשה.

הרצל החל להבין שהשאלה היהודית מחייבת פתרון לאומי ופוליטי. הוא סבר שרק על ידי הקמת מדינה לעם היהודי, תיפתר מצוקת היהודים ותיעלם האנטישמיות. את חזונו הצינוני

החדש הוא הציג במלואו בחיבורו "**מדינת היהודים**" שהתפרסם ב-14 בפברואר 1896. פרסום החוברת עורר ויכוח סוער בעולם היהודי, האליטה המשכילה דחתה את תוכניתו של הרצל, הן בשל טעמים אידיאולוגיים והן בשל טעמים מעשיים. לעומתה, המוני יהודים אימצו לחיקם את רעיונותיו וראו בו מנהיג בדמות משה רבנו המודרני.

כפי שניכר מיומניו, הרעיון הצינוני כבש את הרצל. הוא ניהל מגעים דיפלומטיים להפצת תוכניתו ולהשגת צ'רטר (זיכיון מאת הסולטן העות'מני ליישב יהודים בארץ-ישראל). בניגוד לאישים אחרים בתנועה הצינונית, הרצל ייחס חשיבות רבה להשגת הכרה בינלאומית ומשפטית בזכויות העם היהודי על ארץ-ישראל, לפני ההתיישבות המעשית. ראייה זו היוותה את הבסיס לזרם ה**צינונות המדינית** שהרצל עמד בראשו.

בשנת 1897 כינס הרצל את **הקונגרס הצינוני הראשון** בבאזל שבשווייץ, שם הוקמה ההסתדרות הצינונית העולמית והרצל נבחר לנשיאה. הקונגרס הצינוני היווה את ההתכנסות היהודית הגדולה והרחבה ביותר מאז חורבן בית המקדש השני. בשנה זו הוא גם ייסד את עיתונו הצינוני "די-וולט" (העולם) בווינה.

בשנים שלאחר מכן, נסע הרצל ברחבי העולם ונפגש עם מנהיגים שונים במטרה לקבל אישור בינלאומי ותמיכה לרעיון הצינוני. הוא נפגש עם הסולטן התורכי, הקייזר הגרמני, שר הפנים הרוסי, שר המושבות הבריטי, מלך איטליה ואפילו עם האפיפיור.

בשנת 1898 הרצל הגיע לביקורו היחיד בארץ, במטרה לפגוש את הקייזר הגרמני. בביקור היסטורי זה תר והכיר הרצל את הארץ וביקר ביפו, במושבות השפלה ובירושלים. אף על פי שהפגישה עם הקייזר הגרמני לא הובילה לתוצאות ממשיות ומיידיות, עצם ביקורו של הרצל בארץ, בו ראה את המקום אשר למענו פעל, היה בעל חשיבות גדולה. בנוסף, ביקור זה הוא שדרבן את הרצל לכתוב את ספרו השני, הרומן "**אלטנוילנד**", שיצא לאור בשנת 1902. בספר זה הרצל מפרט את חזונו בנוגע לחברת המופת האידיאלית שתקום במדינת היהודית.

בקונגרס הצינוני השישי ב-1903, הביא הרצל לסדר היום את "**תוכנית אוגנדה**" - הצעה ליישב יהודים באוגנדה. ההצעה הגיעה משר המושבות הבריטי, סר צ'מברליין, ובשל התנגדות קשה לרעיונו, הועמדה התנועה הצינונית בסכנת פילוג. כדי למנוע את הפיצול הרצל מיהר להכריז כי הוא העלה את ההצעה כמקלט זמני בלבד ליהודים הזקוקים להגנה.

פרשת אוגנדה שברה במידה רבה את רוחו של הרצל. הוא המשיך אומנם בעשייתו הציונית, נפגש עם מנהיגים בעולם ופעל למען קידום התנועה הציונית, אך מצב בריאותו התדרדר.

הרצל לא זכה לראות את חזונו – מדינת יהודים משגשגת – מתגשם; הוא נפטר ב-3 ביולי 1904, כ' בתמוז התרס"ד, והובא לקבורה לצד אביו בווינה בלווייה צנועה אך רבת משתתפים.

בצוואתו ביקש הרצל כי ארונו יועבר לקבורה באדמת ישראל. לאחר הקמת מדינת ישראל, באוגוסט 1949, קיימה ממשלת ישראל את בקשתו והוא הובא למנוחת עולמים לצד בני משפחתו, בירושלים, בפסגת הר גבוה שקיבל את שמו – הר הרצל.

סרקו להעמקה

משפחת הרצל

על אף המחיר הכבד ששילמה משפחת הרצל על פעילותו, אהב הרצל את משפחתו וילדיו ודאג להם. על כך כתב ביומנו:

"משולחן הנשיאות, שאינני מגזים בערכו היום, אבל ערכו יגדל וילך בהיסטוריה-כתבתי גלויית קונגרס להוריי, לאישתי ולכל אחד מילדיי: פאולינה, האנס וטרודה. זה אולי המעשה הילדותי הראשון שחטאתי בו בשתי שנות פעילותי בתנועה."

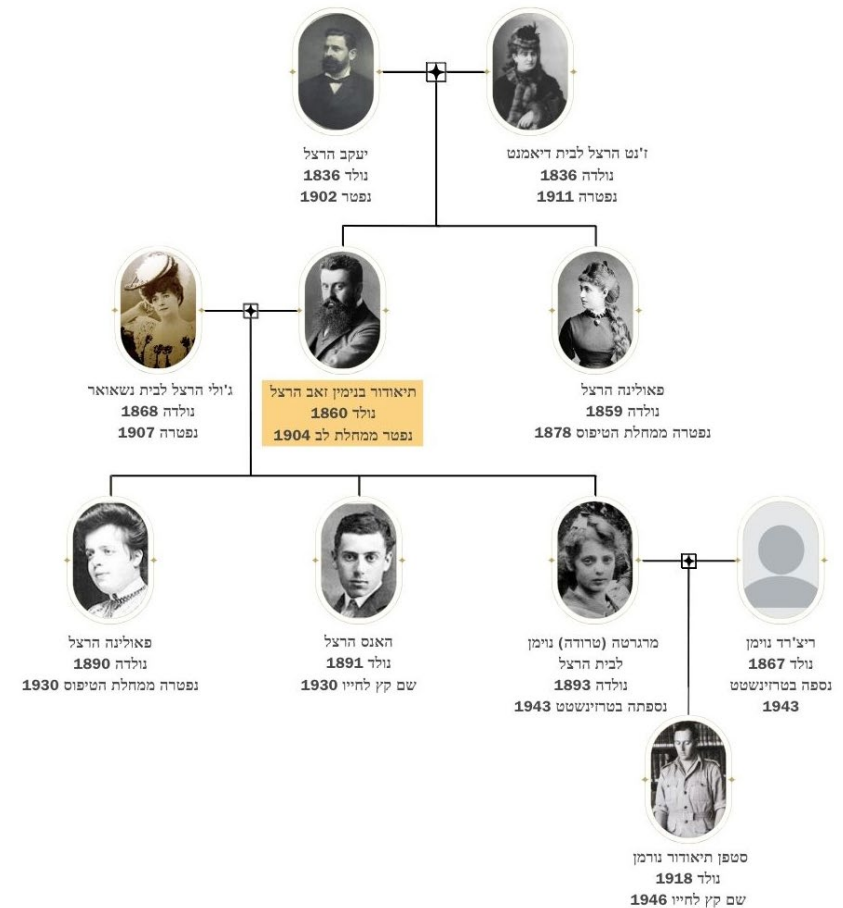
(עניין היהודים א', אוגוסט 1897)

"בעת הזאת, אבי הנאמן הוא משעני היחיד. כל אלה שנועצתי בהם בעניין עד עתה נוהגים באיפוק זהיר, אורבים, ממתנים. לצדי אני מרגיש את הזקן היקר שלי. הוא ניצב כמו אילן..."

(עניין היהודים א', כפרואר 1896)

"רבים היו נפעמים אתמול בפתיחת הקונגרס הציוני הראשון. אני הייתי שלו לגמרי, כפי שראוי להיות כשאיצועים שהוכנו מראש מתגשמים לנגד עיניך. רק אחרי שעליתי אל הכיסא המוגבה, מיד אחרי תשואות ההסכמה כשנבחרתי לנשיא, ומצאתי בדואר שהגיע מכתבו הראשון של האנס שלי-רק אז התרגשתי מאד."

(עניין היהודים א', אוגוסט 1896)

כתביו של הרצל

הרצל היה איש המילה הכתובה. כעיתונאי, הוא עבד כעורך הספרותי של העיתון הווינאי החשוב ה"נוֹיֶה פֶּרְיֶיה פֶּרְסֶה" (בתרגום מילולי: 'עיתונות חופשית חדשה'). בנוסף, כתב הרצל מחזות (שחלקם הועלו בתיאטראות), ספרים וסיפורים קצרים.

במסגרת פעילותו הציונית, כתב הרצל שני ספרים שהפכו לנכסי צאן הברזל של התנועה הציונית:

מדינת היהודים - מתפרסם ב-14.02.1896

בראשית פעילותו הציונית, הרצל סבר כי תחילת הדרך לקידום הקמת המדינה תהיה בעזרתם של עשירי העם היהודי. לשם כך נפגש עם הברון הירש (בפגישה שלא צלחה), והתכוון לפגוש את משפחת רוטשילד. לקראת המפגש איתם החל הרצל לכתוב נאום שהתכוון לשאת בפני בני המשפחה. המפגש אמנם לא יצא לפועל, אך טיוטת הנאום הפכה לספר בעל השפעה אדירה.

הספר, או למעשה החוברת, נקרא: "מדינת היהודים - ניסיון לפתרון מודרני לשאלת היהודים". הרצל ידע שהקוראים עלולים להתייחס לספר כאל תיאור דמיוני ולכן בחר לחתום בתוארו האקדמי "ד"ר למשפטים".

הספר עורר תהודה רבה בעולם היהודי ותוך זמן קצר תורגם הספר מגרמנית לעברית ושפות נוספות. הספר המהפכני והסערה שעורר חוללו את המהלך שהוביל להקמת התנועה הציונית, הקונגרס הציוני ולבסוף להקמת המדינה.

בספרו, הרצל פורס את "השאלה היהודית", ומציג במילים פשוטות את הפתרון: מדינה ליהודים. בהמשך הספר משרטט הרצל תכנית עבודה ברת-ביצוע, בה הוא מפרט את הדרך לפתרון: יוקמו ה"חברה יהודית" (company) ו"אגודת היהודים", שיופקדו הן על הגירת היהודים והעברת רכושם והן על דמות המדינה שתקום.

חלקי הספר:

מבוא וחלק כללי: הספר פותח בהסבר הצורך במדינה יהודית. הוא מציג את בעיית האנטישמיות, מנתח את השאלה היהודית ומציע את הרעיון להקים מדינה ליהודים, אותם הוא מציג כלאום.

"החברה היהודית": המוסד הפיננסי-ביצועי שהרצל מציע שידאג לכל צרכי הקמת המדינה. אלו כוללים את רכישות הקרקע ועסקאות הנדל"ן, את מבני המגורים שיוקמו, את הסדרי העבודה, עידוד התעשייה, וכל צדדי העלייה. כמו כן, הרצל מתאר את תכניתו להקמת אגודות מקומיות שידאגו לעליית היהודים בקבוצות מאורגנות.

אגודת היהודים: גוף מוסרי-משפטי שידאג לדמות המדינה שתקום. בחלק זה הרצל מפרט את החוקה, השפה, הצבא, הדגל, שלטון הדת ועוד.

את הספר חותם הרצל באמונתו: "היהודים אשר ירצו ישיגו את מדינתם".

סרקו להעמקה

אלטנוילנד-מתפרסם בסתיו 1902.

לעומת "מדינת היהודים" המנוסח כתכנית עבודה, "אלטנוילנד" הוא רומן המספר סיפור ברומן אוטופי זה, פורש הרצל את חזונו המפורט לאופן הקמת מדינת היהודים ואת חברת המופת שתתקיים בה. חזון זה הוביל את מנהיגי מדינת ישראל מראשית ימיה ועד ימינו.

על הספר: בעקבות המסע של הרצל לארץ ישראל ב-1898 במטרה לפגוש את הקיזור הגרמני, הרצל כתב את ספרו השני, "אלטנוילנד". זהו ספר אוטופיה שמתאר לפרטי פרטים את חזונו למדינה היהודית שעתידיה לקום. בשונה מספרו הראשון של הרצל שנכתב כמסמך משפטי, הספר הזה נכתב כרומן, במטרה להראות את החלום שמאחורי החזון הציוני של הרצל. או במילותיו: "...אבל אם לא תרצו, כל מה שסיפרתי לכם הוא אגדה - וישאר אגדה".

תרגום הספר לעברית: כאשר נחום סוקולוב, עיתונאי ומנהיג ציוני, מתבקש על ידי הרצל לתרגם את הספר לעברית, הוא מתרגם את שם הספר ל"תל-אביב". השם לקוח מספר יחזקאל ג' ט"ו, ומתכתב עם השם הגרמני "אלטנוילנד" - "ארץ ישנה חדשה": "תל", המסמל את הישן, ו"אביב", המסמל את החדש ומתחדש. ב-1909 העיר העברית הראשונה בוחרת בשם "תל-אביב", על שם ספרו של הרצל.

עלילת הספר: משפטן יהודי וינאי צעיר, פרידריך לבנברג, שבור לב ומיואש מחייו. כאשר הוא רואה פרסום בעיתון בו כתוב שדרוש "צעיר משכיל ומיואש" ליציאה למסע, הוא מחליט להיענות לפרסום. הוא מצטרף לאציל גרמני בשם קינגסקורט, שנמאסה עליו החברה באירופה והאנושות בכלל, ולכן הוא מחליט לעבור לאי בודד, ופרידריך לציידו כמלווה לדרך. בדרך לאי הבודד פרידריך וקינגסקורט עוצרים בארץ ישראל, שניראית כפי שהרצל ראה אותה בעת מסעו לארץ ישראל ב-1898: עלובה, מלוכלכת ודלה.

לאחר עשרים שנה באי הבודד, פרידריך וקינגסקורט מחליטים לשוב לאירופה ולראות מה קרה לחברה בה בעת היעדרותם. בדרכם הם עוצרים שוב בארץ ישראל, אלא שהפעם מתגלה לעיניהם מקום אחר לגמרי: ברדתם מהאכטה הם פוגשים בדוד ליטבאק, ילד יהודי

עני שפרידריך נותן לו את הונו לפני יציאתו לאי הבודד. לימים הפך דוד לאחד ממנהיגי החברה החדשה והוא מלווה אותם בסיוורם בארץ החדשה. שם מתגלה להם המדינה אליה הגיעו היהודים בעלייה מאורגנת, ובה הקימו חברת מופת מודרנית, דמוקרטית ומשגשגת שכל העולם שואף להשתוות אליה. הרעיון המהותי בספר הוא משפטו המפורסם של הרצל **"אם תרצו - אין זו אגדה"** ומשפט זה הוא שנכתב על כריכת הספר.

סרקו להעמקה

יומנים - עניין היהודים (1895-1904)

לאורך כל שנות פעילותו הציונית כתב הרצל יומנים ובהם תיעד את עבודתו, לצד מחשבותיו הפרטיות.

"עניין היהודים" הוא היומן שהחל לכתוב ב-1895, עם תחילת פעילותו הציונית. היומן כלל 18 מחברות, ששמורות כיום בארכיון הציוני המרכזי. דרכן אפשר להיחשף לכל הגיגיו של חוזה המדינה, לצד תיעוד פעילותו לפרטי פרטים. יומנים אלו מהווים מקור ידע עצום על הרצל.

הקונגרס הציוני הראשון

"אם אסכם את הקונגרס באמרה אחת... בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים. אם אומר זאת היום בקול יענה לי צחוק כללי. אולי בעוד חמש שנים, בוודאי בעוד חמישים שנה, יודו בכך כולם."

(הרצל, ספרי יומן 1897.3.9)

לאחר פרסום "מדינת היהודים" החל הרצל לפעול לכינוס יהודי העולם בקונגרס שיעסוק ב"שאלת היהודים". לאחר מאמצים למציאת מקום מתאים מחד והתנגדויות לקיום הקונגרס מאידך, התכנס הקונגרס הציוני הראשון בעיר באזל שבשווייץ, ב-31.09.1897-29, **א'-ג' באול התרניז**.

אל הקונגרס הגיעו יותר מ-200 צירים (נציגים) מקהילות יהודיות ברחבי העולם ובו החלה התנועה הציונית את דרכה כגוף מסודר. היה זה האיחוד הראשון של יהודי העולם לאחר 2000 שנה, והתכנסות הקונגרס עוררה התרגשות גדולה בקרב העולם היהודי. לאחר נאומו הפתיחה החגיגי ושלושה ימים של דיונים ונאומים, הוחלט על **"תכנית באזל"**, בה הוכרז כי:

"הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מולדת בארץ ישראל המובטח לפי המשפט הכללי"

לשם השגת מטרה זו מתכוון הקונגרס לנקוט באמצעים אלה:

א	ב	ג	ד
פיתוח תכליתי של ארץ ישראל על ידי יישובה ביהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ועוסקים במשלח יד	ארגון היהדות כולה וליכודה על ידי מפעלים יעילים, מקומיים וכלכליים בהתאם לחוקי כל ארץ	הגברת הרגש הלאומי-יהודי וההכרה הלאומית-יהודית	גיבוש פעולות חנה כדי להשיג את הסכמות הממשלות שיש בהן צורך, כדי להשיג את מטרת הציונות

היתה זו הצהרה רשמית ראשונה על הציונות כתנועה לאומית ועל מטרתה - הקמת בית לאומי בארץ ישראל. הדרך להקמת בית המולדת הינו לפי "משפט הכללי", דהיינו לפי המשפט הבינלאומי, באמצעים מדיניים ובאישור המעצמות העולמיות.

הרצל הבין את חשיבות הקונגרס ולכן גייס את כישוריו כמחזאי לארגון הקונגרס, תוך הקפדה על הפרטים הקטנים. מבחינתו של הרצל היה אולם הקונגרס - הבמה, וכל משתתפיו - השחקנים. בדיוק כמו במחזה, הקפיד הרצל על קוד הלבוש, על אולם מלא ועל סיקור עיתונאי שייצור תהודה.

לאחר כינוס הקונגרס הציוני הראשון סיכם אחד העם, יריבו של הרצל, את חשיבותו של הקונגרס: **"התשובה הלאומית על שאלת היהודים פרצה ככה את גדר 'הצניעות' ויצאה לרשות הרבים; נתפרשה לכל העולם בקול רם, בשפה ברורה, בקומה זקופה - דבר אשר כמוה לא היה מיום גלות ישראל מארצו. וזה הכל. יותר לא יכלה האספה הזאת לעשות ויותר לא היתה צריכה לעשות!** אחד העם שהיה מודע להשפעתו הפוליטית ולכוחו של הרצל עמד בדיוק רב על הישגו החשוב ביותר - הצהרה שהפתרון ל'עניין היהודים' כרוך בהקמת מדינה יהודית. בעידן שלאחר אוגוסט 1897 נכנסה התנועה הציונית למסלול חדש ועלתה מדרגה הן במישור הארגוני-מעשי והן במישור הרעיוני.

חשיבות הקונגרס עבור הרצל הייתה בהקמת תשתית מוסדית לפעילותה של התנועה הציונית (בעתיד, יהפכו מוסדות אלה למוסדות "המדינה שבדרך").

הקונגרס הציוני ב-1897 היה הראשון מבין קונגרסים רבים. בחייו של הרצל התקיימו חמישה נוספים ולאחר פטירתו המשיכה התנועה הציונית להתכנס, עד ימינו.

הכרזתו המפורסמת של הרצל "בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים" התגלתה כמדויקת. הרצל טען שלאחר 50 שנה יכירו בכך כולם ואכן בחישוב פשוט נגלה כי 50 שנה לאחר 1897 מביאות אותנו בדיוק ל-1947, השנה בה בתאריך כ"ט בנובמבר החליטו האומות המאוחדות על הקמת מדינה יהודית.

**סרקו
להעמקה**

הביקור בארץ ישראל

הרצל הגיע לביקור יחיד בארץ ישראל, בסתיו 1898, ושהה בארץ 10 ימים. מטרת ביקורו היתה לפגוש את קיסר גרמניה, הקייזר וילהלם השני, בניסיון לשכנע אותו לעזור להשיג צ'רטר (-אישור בינלאומי) להקמת מדינה בגבולות פלשתינה, שנשלטה בידי העות'מאנים.

מה ראה בימים אלה? ממה התרשם? ומה היו תוצאות הביקור?

הרצל ירד מהספינה ביפו, יחד עם משלחת של ארבעה פעילים ציונים, ב-26 באוקטובר 1898 ונפגש עם הקיסר בפגישה רשמית ב-2 בנובמבר. במשך 10 ימים הללו סייר ביפו, במושבות העלייה הראשונה ביהודה (נס ציונה, ראשון לציון, רחובות), פגש את הקיסר על אם הדרך לירושלים במקווה ישראל, ועלה לירושלים.

לירושלים הגיע הרצל ביום שישי, 28 באוקטובר. בעקבות איחור של הרכבת, הגיע לירושלים לאחר כניסת השבת. על אף שהיה חולה וקדח מחום, הרצל לא חילל שבת כפרהסיה והלך ברגל עד למלון שהוזמן עבורו. בירושלים המתינו חברי המשלחת למפגש הרשמי עם הקיסר, ובזמן הזה סיירו בירושלים: בהר הזיתים, בכותל, בבתי חולים שונים, ואף יצאו מהעיר לביקור במושבה ארזה שבחרי ירושלים.

בירושלים הוא ראה את הפוטנציאל, על אף העוני, הלכלוך וההזנחה. הרצל כתב את שראוה בעיני רוחו: "את העיר העתיקה על שרידיה הקדושים הייתי אוצר כבתוך כמסה... בין החומות העתיקות ייוותרו רק בתי תפילה ומוסדות צדקה. ועל מורדות הגבעות סביב סביב... תשתרע ירושלים-חדשה נהדרת".

ב-2 בנובמבר נפגשה המשלחת, בראשותו של הרצל, עם הקיסר. הרצל יצא מהמפגש בלי אמירה משמעותית וחד משמעית של הקיסר: "הוא לא אמר לא הן ולא לאו... ימים יגידו..." כתב ביומנו. מסיבה זו, היסטוריונים חלוקים בדעתם על הצלחת המפגש.

אם כך, מהי חשיבות הביקור?

1. אי אפשר להתעלם מכך שעל אף שלא השיג את מטרתו הדיפלומטית, ראיונו עם הקיסר היה מהלך מדיני חשוב שהציב את שאלת היהודים על סדר היום העולמי והפך את הרצל לשחקן על לוח המשחק העולמי. על כך כתב הרצל ביומנו: "קבלת הפנים הקצרה הזאת תישמר לעולם ועד בתולדות היהודים, ולא מן הנמנע שיהיו לה גם תוצאות היסטוריות".

2. חוזה המדינה ראה בפעם היחידה את הארץ למענה פעל! אין להמעיט בכך. מביקור דיפלומטי גרידא, הביקור הפך גם לביקור מולדת. בכל הזנחה ועוני שראה בביקורו - בעיני רוחו ראה את הפוטנציאל והחזון למדינה שתקום.

3. אלטנווילנד - בעקבות ביקור זה, התחיל הרצל לכתוב את ספרו השני - הרומן 'אלטנווילנד'. בספר זה פורש הרצל את חזונו למדינה שתקום. הספר פותח בתיאור הארץ לפני שקמה בה חברת המופת - כפי שהרצל ראה במציאות, וממשיך לתיאור החזון ומדינת המופת שתקום.

סרקו להעמקה

קונגרס אוגנדה

ב-1903 התנועה הציונית עמדה בפני סערה קשה, בעקבות הצעה שהביא הרצל לשולחן הקונגרס השישי. ההצעה: הקמת מדינה יהודית באוגנדה. האם ויתר הרצל, חוזה המדינה, על ארץ ישראל? מדוע עלתה ההצעה? ומה קרה בסופו של דבר?

מאז ראשיתה, פעלה התנועה הציונית להקמת בית מולדת בארץ ישראל. לכן, כאשר ב-23 באפריל 1903 הבריטים הציעו להרצל שטח באוגנדה, הרצל התנגד. אולם באותו חודש, התרחש פוגרום שזעזע את אמות הסיפים של העולם היהודי – **פוגרום קישינב**.

הפוגרום פרץ בחג הפסחא (באותה שנה זה חל בסוף חג הפסח) בעיר קישינב שבאימפריה הרוסית, ונמשך שלושה ימים. במהלכם, נרצחו מעל 50 יהודים, נפצעו מעל 500 ומאות חנויות ועסקים יהודים נפרצו ונבזזו. האלימות ואכזריות הנוראיים היממו את העולם, ולא פחות מכך – העובדה שהמשטרה הרוסית לא עשתה דבר, ואפילו להיפך. בנוסף, בשונה מעשרות הפוגרומים שקדמו לפוגרום קישינב, היה זה הפוגרום הראשון שתועד והתמונות שצולמו הגיעו לרחבי העולם היהודי.

פוגרום קישינב הביא לתחושת דחיפות אדירה בתנועה הציונית בכלל ואצל הרצל בפרט. בעקבות הפוגרום נפגש הרצל עם שר הפנים הרוסי, פון פלווה, במטרה לעזור ליהודי רוסיה. בנסיעתו לרוסיה הרצל ראה את מצוקת יהודי רוסיה והבין שיש צורך בפתרון דחוף לצרותיהם. כתוצאה מכך, הרצל החליט לשקול את ההצעה הבריטית לחלקת אדמה באפריקה. כך, באוגוסט 1903, בקונגרס השישי, הרצל מציע את **תכנית אוגנדה**: הצעה להקים מדינה זמנית באוגנדה שבמזרח אפריקה.

הצעתו של הרצל מעוררת סערה בקונגרס, והתנועה הציונית נחלקת בין התומכים בתכנית אוגנדה לבין מתנגדי התכנית, שנקראו בשם "ציוני ציון". במהלך

הקונגרס מתנגדי התכנית יוצאים מאולם הקונגרסים לחדר צדדי, שם הם מתיישבים על הארץ, נוהגים מנהגי אבלות ובוכים. כך קיבל הקונגרס הציוני השישי את שמותיו הנוספים: **קונגרס הבוכים וקונגרס הדמעות**. הרצל הופתע לגלות שרוב המתנגדים לתכנית היו דווקא יהודי רוסיה, להם ניסה לעזור. הרצל יצא אל ציוני ציון, הקשיב להם, ראה את כאבם הכן ודיבר על ליבם, וציוני ציון חזרו אל האולם.

במהלך הקונגרס נשאו נאומים ונאמרו דברי שכנוע בעד ונגד התכנית. בין הטיעונים המרכזיים היו:

נגד

התבססות באוגנדה תפגע באפשרות לקבל צ'רטר בעתיד. אומות העולם לא יתנו לנו חלקת ארץ נוספת, מכיוון שכבר יש לנו ארץ.

הזמני יהפוך לקבוע. למרות הכאב, אסור לוותר על ארץ ישראל.

ההמונים ילכו רק לארץ ישראל, לשם הם מרגישים קשורים. אין ציונות בלי ציון.

ממניע דתי, אין לוותר על ארץ הקודש. ארץ האבות הובטחה לנו בתנ"ך.

בתכנית אוגנדה יש בזבוז של משאבי התנועה הציונית וכוחותיה, שנדרשים למאמץ המרכזי – ארץ ישראל.

תוכנית אוגנדה סותרת את תכנית באזל, בה נאמר כי מטרת הציונות היא הקמת בית מולדת בארץ ישראל.

בעד

קבלת אוגנדה יש קבלת מעמד בינלאומי והכרה בזכות היהודים למדינה.

אוגנדה אינה פתרון קבע, אלא "מקלט לילה" – פתרון זמני ליהודי רוסיה, שנמצאים בסכנה קיומית.

מוטב להקים מדינה באוגנדה, אחרת לא יישארו יהודים למדינה שתקום. "מוטב ציונות ללא ציון – מציון ללא ציונות".

בהקמת מדינה באוגנדה נציל לא רק את גופם של היהודים, אלא גם את רוחם ונפשם מסכנת ההתבוללות.

אוגנדה תשמש מקום הכנה והתארגנות לפני העליה לארץ ישראל.

קבודתו של הרצל

הרצל נפטר ב-03.07.1904, כ' בתמוז התרס"ד, ונקבר בחלקת הקבר המשפחתית בבית הקברות שבווינה. הלוויה היתה פשוטה, אך נהרו אליה המונים. כך כתב הסופר שטפן צוויג על הלוויה:

"זה היה יום אחד, יום ביולי, בלתי נשכח לאלה שלקחו חלק בחווייה. לפתע מכל תחנות הרכבת בעיר, ביום ובלילה, מכל קצוות הארץ, כל רכבת הביאה עמה אנשים נוספים. יהודים מערביים, מזרחים, רוסים וטורקים. מכל הפרובינציות והערים הקטנות הם מיהרו בהתרגשות, ההלם מן החדשות עוד ניכר על פניהם. העובדה, שעד אז הוסתרה על ידי עימותים ומריבות, מעולם לא הייתה ברורה יותר – זו הייתה תנועה גדולה שמנהיגה נפל. התהלכה הייתה בלתי נגמרת. לפתע פתאום הפכה וינה מודעת לכך, שלא מדובר היה רק בכותב או במשורר בינוני שהלך לעולמו, אלא באחד מאותם הוגים גדולים אשר מגלים את עצמם, מדי פעם, במדינה יחידה, לעם יחיד. בבית הקברות הייתה מהומה. המון גדול מדי הסתער על ארונו בבכי, ביפחות ובזעקות, בהתפרצות פרועה של ייאוש. זו הייתה כמעט התפרעות, זעם. כל הסדר התערער בשל אבלות ראשונית ואקסטטי שמימי לא ראיתי, קודם או אחר כך, בלוויה. הייתה זו התפרצות עצומה של צער ממעמקי מיליוני נשמות, שגרמה לי להבין בפעם הראשונה כמה התלהבות ותקווה הביא אדם יחיד זה לעולם בכוחה של מחשבה אחת."

עם זאת, בצוואתו ביקש הרצל להיקבר באדמת ישראל:

"אני מבקש הלוויה דלה ביותר, בלי נאומים, בלי פרחים... להיקבר בארון מתכת בקבר על יד אבי ולשכב שם עד שהעם היהודי יעלה את גופתי לארץ ישראל. לשם יועברו גם ארונו של אבי, ארונה של אחותי פאולינה... וארונותיהם של בני משפחתי הקרובים ביותר (אמי וילדי) שימותו עד מועד העלאת ארוני לארץ ישראל..."

בתום הקונגרס נערכת הצבעה בשאלה האם יש לשלוח משלחת לאוגנדה בכדי לבדוק את השטח ולראות האם אוגנדה תתאים להתיישבות. תוצאות ההצבעה היו חד משמעיות: יש לשלוח משלחת לבדיקה. בגלל התנגדות חלק מחברי הקונגרס, הוחלט שהמשלחת תמומן מכיסו הפרטי של הרצל.

את דברי הנעילה של הקונגרס, סיכם הרצל בהתרגשות, תוך כדי שהוא מצטט בעברית את הפסוק: **"אם אשכח ירושלים תשכח ימיני"**, ובכך הדגיש והבהיר כי לא ויתר על ציון.

ומה קרה בסוף? הרצל נפטר פחות משנה לאחר מכן. לאחר מותו, משלחת אכן נשלחה לאוגנדה. זו חזרה עם המסקנה כי אוגנדה לא תתאים להתיישבות. בכך ההצעה ירדה מסדר היום הציוני.

סרקו להעמקה

מרכז הרצל כאן בשבילכם

מרכז הרצל, מיסודה של ההסתדרות הציונית העולמית, אמון על הנחלת מורשתו של חוזה המדינה, בנימין זאב הרצל, כעוגן להנחלת הציונות וחיוק הזהות הציונית. מרכז הרצל מהווה בית לקידום שיח ציוני עכשווי ורלוונטי הקורא ללקיחת אחריות ולעשייה משמעותית.

המרכז ממוקם ברחבת הכניסה להר הרצל ומפעיל את מוזאון הרצל המרהיב ואת המרכז החינוכי המקיים סיורים נושאים בהר הרצל ומגוון רב של סדנאות, הרצאות, השתלמויות ופעילויות חינוכיות נוספות העוסקות כולן בחזונם הציוני ובמנהיגותם של הרצל וגדולי האומה.

חוברת זו הוכנה עבורכם כריכוז של המידע המהותי אודות הרצל ופועלו, כבסיס לפעילות המשך בנושא. אנו מזמינים אתכם להשתמש ולהפיץ את דפי התוכן הללו במקומות הרלוונטיים. לכך נוסף בקשה כי ייעשה בקבצים שימוש הוגן בלבד תוך מתן קרדיט למרכז הרצל.

נשמח להציע לכם יחידות תוכן איכותיות נוספות וכמובן ביקור במרכז הרצל – במוזאון, בסיורים שבהר הרצל, בסדנאות, ההרצאות ובמתקני מרכז הרצל.

לפרטים ולתיאום:

Museum@wzo.org.il

לאורך השנים היו מספר ניסיונות להעלות את הרצל לקבורה בארץ ישראל, אך רק עם הקמת המדינה התקיימה האפשרות המעשית לכך. בשנת 1949 החליטה ממשלת ישראל לקיים את צוואת חוזה המדינה, ואכן באוגוסט 1949, אב התש"ט, הועלה בטקס ממלכתי ארונו של הרצל מווינה לישראל. הארון הוצב בתל אביב למשך הלילה ועל פניו עברו כ-200,000 איש! למחרת הועבר הארון לירושלים במסלול שחלף על פני היישובים שהרצל ראה במהלך ביקורו בארץ ישראל. ב-17 באוגוסט 1949, כ"ב באב התש"ט, נקבר הרצל בפסגת גבעה גבוהה וגלויה במערב העיר בטקס לווייה ממלכתי בהשתתפות כ-6000 מוזמנים. בין המוזמנים היו כ-300 נציגים מיישובים ברחבי הארץ, אשר הביאו עפר מאדמת יישובם לפזר בחלקת הקבר.

עם קבורת הרצל בירושלים, נקרא ההר על שמו, "הר הרצל", וההר הפך להר הזיכרון הלאומי של מדינת ישראל.

סרקו להעמקה

"אם תידצו אין זו אגדה"

מרכז הרצל
HERZL CENTER

חשד ראש הממשלה
הממשלה הישראלית לרצח
אריאל שרון ונאש הרצל

120 שנה לפטירתו